

Indholdsfortegnelse

Indledning	2
Abstract	2
Forskningsoversigt	3
Metode og teori	5
Redegørelse	7
Situationen	7
Verrier og Rasmussens arbejde	8
Undersøgelse	9
Før Aurillac	10
Ankomst til Aurillac	11
På arbejde i Cantal-provinsen	12
Kulturmødet på tæt hold	13
Forbindelsen til Danmark	14
Diskussion	16
Taknemligheden	16
Mad og vin	17
Foreningerne	18
Tilbage til Aurillac	18
Det positive indtryk og kollektiv erindring	19
Konklusion	20
Litteraturliste	22
Litteratur	22
Kilder	22
Publiceret	22
Upubliceret/arkivmateriale	23
Hjemmesider	23

Indledning

Første verdenskrig er på mange måder den "glemte krig". Udover ofte at blive overskygget af anden verdenskrig, var første verdenskrig den krig, som danskerne slap nemt forbi – og dog. Selvom Danmark havde en neutral rolle under første verdenskrig, var det ikke hele Danmark, som vi kender det i dag, der var upåvirkede af krigen. I 1914, da krigen brød ud, var Nordslesvig ikke en del af det danske kongerige, og sønderjyderne¹ måtte forlade hus og hjem og drage i krig for den tyske kejser. Nogle af disse sønderjyder endte i fransk fangenskab, og det er her, mit projektemne har sin begyndelse. Jeg vil, på baggrund af en redegørelse for situationen for de sønderjyske krigsfanger og forholdene for oprettelsen af Aurillac-fangelejren, undersøge hvordan kulturmødet mellem de sønderjyske krigsfanger og franskmændene i Cantal-departementet kommer til udtryk i dagbogsoptegnelser, breve og erindringer, nedskrevet af sønderjyske krigsfanger. Herefter vil jeg, ved brug af erindringsmateriale, diskutere hvordan kulturmødet og opholdet i Aurillac-fangelejren har påvirket de sønderjyske krigsfanger i efterkrigstiden, herunder hvordan forholdet til Frankrig har været efterfølgende.

Abstract

Ce projet concerne les prisonniers Danois internés au camp de prisonniers de guerre d'Aurillac, situé dans le Cantal en France, lors de la première guerre mondiale et après la fin de la guerre. Grâce aux lettres, journaux intimes et recueils de mémoires, j'ai analysé et confronté l'échange des deux cultures (franco-danoise) qu'on put vivre ces prisonniers. Ainsi que l'influence de la culture française auvergnate sur les prisonniers Danois à la fin de la guerre. Le projet se concentre sur les fermes françaises du Cantal qui ont logé des prisonniers de guerre, et le travail que ces derniers ont pu fournir. Il sera notamment question de la curiosité des Danois vis-à-vis de la culture française. Il est facile de constater que la culture française a impacté les Danois. Le vin, la nourriture, le travail dans les fermes étaient très différents de ce que l'on pouvait trouver à Schleswig/Danemark. Après la guerre, les Danois n'ont pas oublié le temps passé en France. En effet ces derniers étaient heureux de leur séjour à Aurillac. Ils ont pu après la guerre visiter les fermes cantaliennes et le reste de la région.

¹ Jeg har valgt at omtale de, der var bosiddende i det daværende Nordslesvig "sønderjyder", da det giver bedst mening i forhold til nutiden og forståelsen.

Forskningsoversigt

Første verdenskrig er et grundigt udforsket emne, og det afspejler sig også i den uendelige mængde litteratur der findes. Internationalt set er forskningsfeltet stort, og indenfor emnet "krigsfanger" findes der ligeledes en stor mængde litteratur. Her er det især relevant at nævne Heather Jones², men også Gillian Carr og Harold Mytum³, der alle behandler emnet om krigsfanger. Jones beskæftiger sig med, hvordan man behandlede krigsfanger, og hvordan det til dels førte til overtrædelse af krigslove, mens Carr og Mytum fokuserer på, hvad det indebar at være krigsfange, og den kreativitet der kunne opstå, når man ikke har sin egen frie vilje.

Da opgaven hovedsageligt omhandler de sønderjyske krigsfangers oplevelser i Frankrig, ville det være oplagt at bruge fransksproget litteratur. Der findes ikke noget, der specifikt omhandler opgavens emne, da jeg har valgt at skrive ud fra et sønderjysk synspunkt. Poul Verrier, der fandt stor interesse i de sønderjyske forhold, har behandlet emnet set ud fra sit eget synspunkt. De fleste af hans skrivelser findes både på dansk og fransk, men Ida Verrier, har efter hans død udgivet bogen "Paul Verrier og Norden", der er en samlet fremstilling af hans beskæftigelser med Norden, og især hans arbejde og interesse for de sønderjyske krigsfanger er skrevet på dansk. Denne er også oversat til fransk.⁴ Hvis man skal se det ud fra et bredere perspektiv, har de franske historikere Jean Claude Auriol⁵ og Annette Becker⁶ bidraget til den franske forskning indenfor emnet "krigsfanger under første verdenskrig". Jeg har fravalgt at bruge engelsk- og fransksproget litteratur, da der ikke findes noget internationalt litteratur, der specifikt kommer ind på sønderjydernes situation i krigen eller omhandler sønderjyske krigsfanger i Frankrig, set fra sønderjydernes perspektiv.

For at belyse netop denne opgaves emne har jeg valgt at starte fra et lidt større perspektiv, end mine søgeord tillader.⁷ For at danne mig et overblik over krigen og dens følger, har jeg valgt at

² Jones, Heather: *Violence against Prisoners of War in the First World War*. 2013 Cambridge University Press

³ Carr, Gillian, and H. C. Mytum, eds. 2012: *Cultural Heritage and Prisoners of War: Creativity behind Barbed Wire*. Routledge Studies in Heritage 2. New York

⁴ Verrier, Ida: *Paul Verrier og Norden*, Munksgaard 1946

⁵ Auriol, Jean-Claude: *Les barbelés des bannis. La tragédie des prisonniers de guerre français en Allemagne durant la Grande Guerre*, Tirésias, Paris, 2003

⁶ Becker, Annette: *Oubliés de la Grande guerre: humanitaire et culture de guerre, 1914-1918: populations occupées, déportés civils, prisonniers de guerre*, Noësis, Paris 1998

Becker, Annette et Stéphane Audion-Rouzeau: *La Grande Guerre: 1914-1918*, Gallimard, Paris 1998

⁷ Søgeord: sønderjyske krigsfanger, sønderjyske krigsfanger i Frankrig, Aurillac, Cantal

bruge Nils Arne Sørensens "Den store krig"⁸. Dette hovedværk skaber overblik over store og små begivenheder under første verdenskrig, skrevet på dansk og set fra et vestligt synspunkt. Sørensen beskæftiger sig ikke meget med krigsfanger, men belyser den sønderjyske situationen i et bredere perspektiv og kan derfor bruges til at sige noget om de forhold, sønderjyderne gik i krig under. Hvis man zoomer lidt ind og kun kigger på dansksproget litteratur indenfor emnet "krigsfanger", er der også udgivet en del forskningslitteratur. Her er det relevant at nævne Inge Adriansen⁹, Mette Kia Krabbe Meyer¹⁰ og Claus Bundgård Christensen.¹¹ De beskæftiger sig alle med emnet "krigsfanger", men Meyers og Adriansens fokus ligger hovedsagligt på krigsfangerne, der var interneret i Danmark og ikke de sønderjyske krigsfanger, der var interneret i Frankrig. Christensen derimod behandler i sit værk "danskere på vestfronten" under afsnittet "danskerlejrene" kort de sønderjyske krigsfanger i Frankrig og England. Dette kan overordnet bruges til at sige noget om de dansksindede, der kæmpede på vestfronten, og hvad det indebar – herunder også det at blive taget til fange og få særbehandling.

For at zoome endnu længere ind, har jeg opsat søgekriterier for min anvendte litteratur. Et af mine søgekriterier har været, at litteraturen skulle indeholde sønderjydernes oplevelser under og/eller efter krigen og ved at sætte endnu et kriterie op, "sønderjyder, der har været krigsfanger i Frankrig", har jeg kunnet begrænse materialet betydeligt. For at belyse sønderjydernes situation, har jeg udover Sørensens hovedværk valgt at tage udgangspunkt i "Sønderjyderne og den store krig 1914-1918"¹², der er udgivet af historisk samfund for Sønderjylland. Bogen er den første samlede fremstilling af perioden 1914-1918 i Sønderjyllandshistorie og indeholder også et kapitel omhandlende de sønderjyske krigsfanger skrevet af René Rasmussen. Det omtalte afsnit bygger på nogle af de kilder, jeg har valgt at bruge og vil blive præsenteret i metode afsnittet. Emnet bliver til dels behandlet i et speciale skrevet af Matilde Bierbau, men hun beskæftiger sig hovedsagligt med krigsfangernes identitetsmæssige tilhørsforhold under krigen og ikke kulturmødet, som er mit fokus.

⁸ Sørensen, Nils Arne: *Den store krig*, Gads forlag 2014

⁹ Adriansen, Inge. 1991a. *Ivan fra Odessa, krigsfanger i Nordslesvig og Danmark 1914-1920*. Historisk Samfund for Als og Sundeved. Adriansen har også flere afsnit i "Sønderjyderne og den store krig 1914-1918".

¹⁰ Meyer, Mette Kia Krabbe, Forskningsbibliotekar på det kongelige bibliotek:

<http://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/nyheder/krigsfanger-under-1-verdenskrig>

¹¹ Christensen, Claus Bundgaard: *Danskere på vestfronten 1914-1918*, Gyldendal, København 2009

¹² Adriansen, Inge og Hans Schultz Hansen: *Sønderjyderne og den store krig 1914-1918*, Museum Sønderjylland Historisk Samfund for Sønderjylland 2006

Metode og teori

Da mit valgte kildemateriale findes forskellige steder, har jeg valgt at dele det op i publicerede og upublicerede kilder. Det meste af det publicerede kildemateriale kan findes på hjemmesiden "denstorekrig1914-1918.dk", hvor der under litteratur bjælken ligger materiale omhandlende første verdenskrig. Der findes alt fra beretninger om de store slag¹³, til hvordan det så ud på hjemmefronten, men også materiale om de sønderjyske krigsfanger.¹⁴ Tekster og opdateringer på hjemmesiden er hovedsagligt udarbejdet af frivillige, men forvaltes af Museum Sønderjylland. Hoveddelen af det publicerede kildemateriale er digitaliseret og kan findes på hjemmesiden. Jeg har valgt at tage udgangspunkt i Hans Petersens "Fire aar i fransk fangeskab", da denne er meget omfattende og beskrivende. Den kan bruges til at sige noget om forholdene og de indtryk, han har haft under krigen, da det er hans dagbog, der er skrevet til prosa. Derudover gør jeg også brug af H.C. Brodersens publicerede dagbogsoptegnelser, der i slutningen af bogen beskriver hans tid som krigsfange i Aurillac dag for dag. Udover de to dagbogsoptegnelser har jeg valgt at bruge de to eksemplarer af mindeskriftet "Aurillac-tidende", der er udgivet i henholdsvis 1920 og 1921. De er udgivet af Aurillac-foreningen og er en samling af de aktuelle nyheder i foreningen og de tidligere krigsfangers erindringer fra opholdet i Frankrig. De samme forhold er gældende for de to mindebøger "Aurillac-bogen" fra 1936 og 1937. Det publicerede kildemateriale, der ikke er digitaliseret, tæller to bøger: N.A. Jensens erindringer og datidige optegnelser "ventetider" samt Hans Fuglsang-Damgaards erindringer "fra skyttegrav til bispestol".

Det upublicerede kildemateriale kan findes på Rigsarkivet i Aabenraa og København. Mine primære søgeord har været "Aurillac" og "krigsfange", hvorved jeg har fundet frem til diverse korrespondancer, dagbogsoptegnelser og erindringer fra krigen i 1914-1918. Her har jeg også fundet materiale omhandlende efterkrigstiden og Aurillac-foreningens virke under anden verdenskrig. Jeg har valgt at sætte søgeordskriteriet op for at begrænse materialet, da der findes et meget stort kildemateriale omhandlende sønderjyderne og første verdenskrig. Jeg har udvalgt netop dette materiale, fordi det kan bruges til at sige noget om, hvad de sønderjyske krigsfanger oplevede under krigen, samt Aurillac-foreningens virke efter krigen. En faldgrube i brevkilderne er,

¹³ Her kan bl.a. nævnes slaget ved Marne 5.-12. september 1914 og slaget ved Verdun 21. februar -18. december 1916

¹⁴ <http://denstorekrig1914-1918.dk/listerlitteraturlinks/litteratur/soenderjyske-krigsfanger/>

at der kan være censur på. Jeg har valgt at bruge breve fra krigsfanger, der er adresseret til Pastor Niels Anton Jensen, da han spillede en stor rolle i krigsfangernes erindringer, samt Elisabeth Rump's private brevsamling fra krigsfanger og deres slægtninge. Her har jeg udvalgt hendes korrespondance med krigsfange Hans Petersen, da han var den eneste person i hendes samling, der var interneret i Frankrig.

Da begrebet "kulturmøde" bruges i forbindelse med både min undersøgelse og diskussion, finder jeg det nødvendigt med en begrebsforklaring. Kulturmøde betyder ifølge ordnet.dk:

"(inspirerende) møde mellem forskellige befolkningsgruppers levevis og forestillingsverden."¹⁵ I opgaven vil "kulturmøde" blive brugt til at belyse det møde, der skete mellem de to kulturer (den sønderjyske og den franske). Jeg vil hovedsagligt undersøge, hvordan de sønderjyske krigsfanger påvirkes af mødet med kulturen i Cantal, og hvordan de opfattede de forhold, de var interneret under. Hovedsagligt fra et sønderjysk synspunkt og ikke fra den franske side. Et kulturmøde kan også være nødvendigt, for at kunne tilpasse sig det sted man er. Derfor vil mit fokus ligge på, hvordan mødet med den franske kultur beskrives i breve, dagbogsoptegnelser samt erindringer, nedskrevet af sønderjyske krigsfanger.

Da jeg i min diskussion vil gøre brug af erindringskilder og se på, hvad de sønderjyske krigsfanger husker, og hvorfor de husker, som de gør, finder jeg det relevant at inddrage Maurice Halbwachs teori om den individuelle og kollektive erindring. Jeg har valgt at bruge det første kapitel i værket "La mémoire collective".¹⁶ Den franske filosof og sociolog Halbwachs mener, at den kollektive erindring skabes ud fra et fællesskab i en social gruppe. Vi genskaber konstant fortiden i vores erindringer, og for hver gang vi gør det, formindskes den oprindelige erindring af oplevelsen og danner et nyt billede, som sammen med resten af gruppen "former" den kollektive erindring. Ifølge Halbwachs er mennesket kun i stand til at genskabe erindringer som en del af en gruppe. Altså kan det enkelte menneske kun erindre som medlem af denne gruppe. Den sociale gruppe udvikler en specifik erindring om gruppens oplevelser, og dermed er den kollektive erindring skabt. Det er gruppen der bestemmer, hvad der skal huskes, og hvad der skal glemmes.

¹⁵ Ordnet søgeord: kulturmøde <http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=kulturmøde&tab=for>

¹⁶ Halbwachs, Maurice et Jeanne Alexandre: *La mémoire collective*, Paris 1950

Redegørelse

Situationen

Efter at Danmark i 1864 tabte 2. Slesvigske krig, tabtes store landområder. Nordslesvig (Sønderjylland) blev en del af det tyske kejserrige, og dermed var en ny grænse mellem Danmark og Tyskland lagt. Grænsen skulle gå ved kongeåen, og byer som Haderslev og Sønderborg, der i dag begge er danske byer, blev tyske grænsebyer. I 1914 hvor verdenskrigen brød ud, skulle alle mænd i 20-45 års alderen, der var krigsdygtige, i krig for Tyskland – også de, der var dansksindede og talte dansk i hjemmet.¹⁷ Når man drager i krig, er der en risiko for, at man ikke kommer hjem igen. Sønderjyderne led store tab, men mange af de soldater, der ikke mistede livet på slagmarken og i skyttegravene, endte som krigsfanger.¹⁸ Nogle af disse krigsfanger endte rundt om i Frankrig, hvorfra de i løbet af krigen blev samlet sammen i en særligt oprettet krigsfangelejr udelukkende for de dansksindede sønderjyder: Aurillac-lejren beliggende i Auvergne-regionen. Lejren i Aurillac blev allerede oprettet i starten af foråret 1915, og i maj ankom de første sønderjyske krigsfanger.¹⁹

I starten af krigen forventede ingen af de krigsførende lande, at der ville komme mange krigsfanger. Derfor var levevilkårene for krigsfangerne ikke optimale, og først da man indså, at krigen ikke ville være hurtigt overstået, var man nødt til at se på, hvordan forholdene kunne forbedres. Selvom der skete en stor forbedring i levevilkårene, var det ikke til sammenligning med de levevilkår, der var i særlejrene.²⁰ Aurillac-lejren for de dansksindede sønderjyder blev oprettet, fordi man i Frankrig ikke så de dansksindede sønderjyder som fjender, men "venligtsindede fremmede fjender" i samme kategori som krigsfanger fra Polen og Alsace-Lorraine²¹, der på samme vilkår som sønderjyderne var tvunget i krig for tyskerne.²² Fangelejren blev placeret på Ecole Albert: en beslaglagt kostskole i byen Aurillac i Cantal-departementet. På "dépot Special", som lejren blev kaldt, var to stuer indrettet til sovesale, mens resten af den lille skole blev brugt til vagtrum og en foredragssal. "Spisestuen" var et gammelt utæt skur beliggende i gården med

¹⁷ Adriansen 2006 s.60

¹⁸ Ibid. s.269

¹⁹ Ibid. s.206

²⁰ Christensen 2009 s.314

²¹ Frankrig mistede provinsen Alsace-Lorraine til Tyskland i den fransk-tyske krig 1870-71

²² Adriansen 2006 s.203

adgang til køkkenet. De sønderjyske krigsfanger, der ikke var sårede eller havde andre grunde til ikke at arbejde, blev sendt ud til de omkringliggende gårde i Cantal-departementet.²³

Verrier og Rasmussens arbejde

To mænd, der er relevante at nævne, når det gælder oprettelsen af Aurillac-lejren, er den franske professor Paul Verrier og den danske gymnastikdirektør Niels Hansen Rasmussen. Verrier lagde et stort arbejde i oprettelsen af Aurillac-lejren. Han blev født 13. februar 1860 i den franske region Basse-Normandie og døde i 1938 i Paris. Han var glad for sprog, og som 12-årig havde han allerede givet sig i kast med sanskrit, hebraisk og arabisk, foruden latin, græsk, engelsk, tysk, italiensk og spansk, men det var de nordiske sprog, især dansk, der fangede ham i sidste ende.²⁴ I 1909 blev der oprettet et professorat i nordiske sprog og litteratur ved Sorbonne universitet i Paris, og i løbet af de følgende år fik han kontakt til de skandinaviske lande, og herigennem blev i 1922 så oprettet "Institut d'Etudes scandinaves de l'Université de Paris" under Verriers ledelse.²⁵ Han hjerte brændte for sønderjyderne og ved krigens udbrud, var hans største ønske, at kunne hjælpe dem.

Da mange ting bliver komplicerede i krigstid, skulle der også gå et stykke tid, før Aurillac-lejren kunne blive en realitet. Verrier henvendte sig i august 1914 til det franske krigsministerium, men uden held, da der endnu ikke var oprettet en særlig afdeling, der tog sig af krigsfanger. For at de sønderjyske krigsfanger ikke skulle lide nød, forsøgte han i første omgang at få givet de sønderjyske krigsfanger særlige privilegier i deres respektive lejre.²⁶ I starten af 1915 mødtes han endelig med den franske krigsfangedirektør og forklarede sønderjydernes situation. I Frankrig var der allerede oprettet særlejre for krigsfanger fra Polen og Alsace-Lorraine, og derfor var det heller ikke umuligt at få arrangeret en sønderjysk særlejr. Nogle af de krav Verrier stillede den franske krigsfangedirektør var blandt andet, at deres generelle levevilkår skulle være bedre end for de almindelige krigsfanger, der skulle oprettes et bibliotek og tilknyttedes en dansk præst.²⁷ Det blev aftalt, at det var bedst at handle diskret, så det ikke ville påvirke de eventuelle sønderjyske

²³ Jensen, N.A.: *Ventetider. Breve fra rejser til Sønderjyske fangelejre i Frankrig og Rusland*, Kirkeligt Samfunds Forlag 1926 s.18

²⁴ Verrier 1946 s.14

²⁵ Ibid. s.31

²⁶ Adriansen 2006 s.204

²⁷ Christensen 2009 s.315

krigsfangers familier hjemme i Sønderjylland negativt.²⁸ Verrier skulle rejse rundt i Frankrig og identificere de sønderjyske krigsfanger ved hjælp af en liste med danskklingende navne.

Til at udføre dette arbejde fik han hjælp fra dansk side, repræsenteret i N.H. Rasmussen. N.H. Rasmussen blev født 27. september 1854 i Birkende på Fyn og døde i 1924 i Nyborg. I 1877 var han med til at stifte Københavns gymnastikforening, og i 1880 blev han uddannet cand.polyt.²⁹, men hans store interesse lå stadig ved gymnastikken. Da krigen brød ud ændredes hans interesse sig dog til et nationalt virke, og han brugte mange timer på at organisere hjælpearbejde for de sønderjyske krigsfanger.³⁰ Han var til start behjælpelig med at identificerede de sønderjyder, der var interneret i de franske fangelejre, og i samarbejde med Verrier fik de stablet Aurillac-lejren på benene. Sammen fandt de frem til omkring 1100-1200 sønderjyske krigsfanger, de kunne sende til Aurillac, men dette var langt fra alle tilfangetagne sønderjyder. I løbet af krigen endte omkring 8,5 millioner soldater i fangeskab.³¹ Det antages at omkring 4000 ud af 30.000 sønderjyder endte i fangeskab under krigen.³² På initiativ af N.H. Rasmussen blev der også oprettet specifikke fangelejre for sønderjyder i både Englang (Feltham) og Rusland (Jurjef-Polskij).³³ I England arbejdede N.H. Rasmussen sammen med sømandspræst i Newcastle, Andreas Troensegaard-Hansen og i Rusland arbejdede han sammen med Kejserinde Maria Fjodorovna.³⁴

Undersøgelse

Dette afsnit kommer til at omhandle de sønderjyske krigsfangers oplevelser i Aurillac.

Hovedsagligt ved brug af primære kilder nedskrevet under opholdet vil jeg både se på forholdene før og under tiden i Aurillac, samt hvordan sønderjyderne opfattede den franske kultur, og til sidst hvordan forbindelsen til Danmark gjorde opholdet mere tåleligt.

²⁸ Verrier 1946 s.95-96

²⁹ civilingeniør

³⁰ Den store danske: N.H. Rasmussen

http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Uddannelse_og_undervisning/Gymnastikpædagog/N.H._Rasmussen

³¹ Sørensen 2014 s.179

³² Christensen 2009 s.320

³³ Adriansen 2006 s.211-214

³⁴ Født Prinsesse Dagmar af Danmark

Før Aurillac

Langt de fleste sønderjyske krigsfanger var igennem flere lejre før de blev lokaliseret af Verrier og N.H. Rasmussen og sendt til Aurillac. Den første krigsfangelejr Peter Slipsager fra Røde Kro noterede sig, lå i Marseille. Herfra gik turen over vandet til Algeriet, hvor han mødte en helt anden fransk kultur, end den han havde stiftet bekendtskab med ved opholdet i Marseille. I Algeriet mødte han de venlige "muhamedanere", der behandlede krigsfangerne pænere end europæerne. Han modtog efter et stykke tid brev fra både N.H. Rasmussen og Verrier, der informerede ham omkring den sønderjyske krigsfangelejr i Aurillac. Han valgte at takke ja til forflytningen og blev kort tid efter sendt med skib tilbage til Frankrig.³⁵

Før Hans Petersen ankom til Aurillac, havde han først et kort ophold på et fransk krigslazaret, hvorfra turen herefter gik videre til fangelejren Fortesse de Blaye. Turen var ham ikke en fornøjelse, da forholdene for fangerne ikke var gode: "Der blev udleveret en Daase Kødkonserver til hver fire Mand, og desuden fik hver Mand et halvt Brød til denne to Dages Rejse med Toget. Dertil fik vi noget Vand, som næsten ikke var til at drikke. Forandringen i Levemaade og det daarlige Vand fremkaldte hos de fleste smertefulde Maveonder (...)"³⁶ Et af de steder, der gjorde mest indtryk på ham, var byen Bassens nær Bordeaux. Her arbejdede han på en jernbane sammen med mænd af alle racer: både sorte og brune, der hver havde deres metoder at udføre et arbejde på. Han undrede sig over, at de ikke blev solskoldede, når de smed trøjen i den skarpe sol. Også her var maden ikke til at spise. Der var kattehår og orme i suppen, som de fik serveret både til frokost og aften.³⁷ Under opholdet i Bassens modtog han et brev fra N.H. Rasmussen og senere også et fra Verrier vedrørende forflytning til Aurillac. Den 2. oktober 1915 ankom han endelig til Aurillac.³⁸

Hans Christian Brodersen blev først tilfangetaget af franskmændene den 5. oktober 1918. Han beskriver hvordan han fik en pænere behandling, fordi han var af høj militærrang. Dog var det stadig ikke en god behandling. De første dage gik med forhør, men Brodersen var dem ikke til nogen hjælp. Herefter blev han sendt til fangelejren "Vitry le Francois". Her var ikke rart og føden

³⁵ SB054 Aurillac Foreningen, arkivserie: 1918-1959 korrespondance og sager.

Peter Slipsager s.4-6

³⁶ Petersen, Hans: *Fire Aar i fransk fangeskab*, Chr. S. Sørensens Bogtrykkeri, København 1925 s.9 linje 27-32

³⁷ Ibid. s.12-13

³⁸ Ibid. s.17

var langt fra tilstrækkelig. Polakker og danskere havde hver deres barak, men der var ikke én fri plads. Den 27. oktober blev han og nogle andre sendt videre til polakkernes lejr i Lippy, for derefter at blive sendt til Aurillac.³⁹

Ankomst til Aurillac

De fleste af de krigsfanger der ankom til Aurillac, var blevet udvalgt ud fra, om deres navn var "dansk klingende", men dette var ikke altid ensbetydende med, at de også var dansksindede eller havde det danske sprog som modersmål. Ved ankomsten til lejren skulle de sønderjyske krigsfanger derfor bestå en danskheds-prøve. De kom alle til samtale hos den franske Sergent Boulanger, der udspurgte dem på flydende dansk. Flere klarede ikke prøven og blev sendt tilbage til de lejre, de kom fra. De der klarede den, fik lov til at blive i lejren. Peter Slipsager fortæller om det store dilemma der var, når man fik tilbudt at komme i en særlejr. Han og flere andre var bange for at blive dømt som forrædere, hvis tyskerne skulle gå hen og vinde krigen. Han fortæller hvordan han, efter at have angivet dansk som sit modersmål, blev anset som forræder af sine tyske medfanger.⁴⁰ Af den grund var der måske nogen, der aldrig tilkendegav sig som dansksindede, selvom de fik muligheden.

Den 2. maj 1915 ankom den første dansksindede sønderjyde til Aurillac. Han hed Christian Høeg, og da han ankom, fik han blot en hurtig velkomst og så blev han ellers sendt videre til Ecole Albert. Han oplevede selektion i form af, at han ikke måtte tale med de tyske krigsfanger, der var i lejren ved hans ankomst. Han blev hurtigt skilt fra dem og måtte vente flere dage på dansktalende selskab.⁴¹ H.C. Brodersen oplevede, hvor hård selektionen kunne være, når man ankom i selskab med andre: "Medens vi i Gaar Morges sad og ventede paa Risengrøden, blev jeg kaldt ind til „Prøve": „De er Sergeant, som Civil Postbud, De er ikke meget dansk. De maa være tysksindet og hører ikke hjemme her. Hvorfor har De meldt Dem hertil?" Det var Tolken, den franske Sergeant, der havde afhørt mig, der saadan tog paa Vej. Jeg nægtede at være tysksindet og bad om at maatte blive her. „Er De indmeldt i „Kriegerverein"?" spurgte han, Jeg nægtede det og kunde med god Samvittighed gøre det. Der blev dog ikke i første Omgang truffet nogen Bestemmelse

³⁹ Brodersen, Hans Christian: *I ildlinjen*, Funkis forlag 1933 s.141-147

⁴⁰ SB054 Aurillac Foreningen: 1918-1959 korrespondance og sager, Peter Slipager

⁴¹ DSK 1947 s.24

angaaende mig, og jeg maatte tilbage i Kachotten."⁴² Han endte med at få lov til at blive i lejren, da han kunne udpege nogle kammerater hjemmefra, der også var endt i Aurillac. Flere af de han ankom med, måtte sendes væk fra lejren igen. Dette gjaldt også Søren Andersen fra Anderups rejsekammerater: "efter et Ophold i Karantænelejr bag Fronten kom jeg først i Juni 17 til *Aurillac*. Transporten var paa ca. 50 Mand, hvoraf kun 2 blev i *Dépot Special*."⁴³ Det var altså ikke nemt at få lov til at blive, men når man havde bestået prøven, blev man behandlet godt. Den dansktalende Sergent Boulanger var en ven af fangerne og sørgede for, at de havde de bedst mulige forhold i den givne situation: "Sergent Boulanger sagde Farvel til os nede i Gaarden og sagde, som han plejede, naar der skulde et Hold ud paa Landet: "I skal ha' det godt."⁴⁴

På arbejde i Cantal-provinsen

De sønderjyske krigsfanger kunne ikke bare blive i fangelejren og bruge tiden, som de havde lyst til. De der kunne, skulle arbejde og hjælpe til hos de lokale bønder i området. Kun de, der havde høj militærang eller havde fysiske- eller psykiske skader, måtte blive tilbage. Allerede dagen efter at Hans Petersen ankommer til Aurillac, bliver han sendt ud for at arbejde på en gård i området. Han kom på gården Mazic for at tæske marker.⁴⁵ Dette er hans første møde med den cantalske kultur. En ting, der går igen i flere datidige kilder omkring opholdet hos bønderne, er forholdet til kosten. Hans Petersens første møde med den cantalske kultur byder også på en beskrivelse af, hvad de fik at spise: "Til Davre fik vi først Suppe med Brød terninger; den var med Hensyn til Kvalitet meget forskellig. Derefter fik vi Flæsk, Pandekager, Brød, Ost og et Glas Vin. Om Middagen atter Suppe, Flæsk, Kartoffler, Kød, Brød og Ost. Om Aftenen Suppe igen, kogt tørt Hvidkaal uden noget som helst til, derefter Gulerødder med Kød, Bønner med Kød, og til sidst Pandekage og Salat, Brød, Ost og Vin."⁴⁶ Hans Petersen går så langt som at sammenligne et godt måltid mad i Cantal med høstfesten derhjemme i Sønderjylland. Selvom de får god mad og god behandling, finder han det stadig mærkeligt at skulle lære at spise som "cantalunerne", med alt hvad det indebærer. De har en anden bordskik og er mere primitive.⁴⁷

⁴² Brodersen 1933 s.160 l. 4-16

⁴³ Aurillac-bogen 1936 s.54 l. 17-18

⁴⁴ Petersen 1925 s.25

⁴⁵ Ibid. s.24

⁴⁶ Ibid. s.24 l. 25-32

⁴⁷ Ibid. s.29

Arbejdet på gårdene i Cantal var ikke uden fordele. Flere steder fik de vin til alle måltider, og Hans Petersen fortæller, hvordan de en dag, da de skulle slæbe vin, måtte drikke ligeså meget, som de ville. Dette er ikke første gang, de får lov til det. Også Hans Peter Hansen fortæller om en dag, de skulle arbejde nær ved Pakhuset: "Pakhuset stod åbent, Der stod to store tønner derinde. Det var nok vin. – Det var nu en mærkelig skik, synes man nu; men dengang gik enhver fange altid med et vridbor og et tyndt rør i lommen. Der blev horet hul i den ene tønne, hvorefter Vi skiftedes til at gå hen og tulle lidt vin i os."⁴⁸ Han indrømmer dog, at dette ikke var helt i overensstemmelse med vagtmandens befalinger.

Arbejdet var heller ikke altid nemt. Flere oplevede at landbrugsmetoderne var umoderne og gammeldags: "Vi har somme Tider været paa Arbejde hos Byens Gendarm. Det er ikke nogen daarlig „Tjans". Vi skal save Træ, men en Fil til at file Saven med synes de ikke at kende her i Rion."⁴⁹ Det var altså helt andre måder, man arbejdede på. Derudover blev de sendt ud på forskelligt arbejde, uafhængigt af hvad deres profession var hjemmefra. Nic. P. Hansen fra Broager var imponeret over de lokales arbejdsmoral: " Vi arbejdede fra Klokken syv om Morgenen til syv om Aftenen, men Civilbefolkningen arbejdede fra Klokken tre om Natten til Klokken ni om Aftenen. Jeg forstaar ikke, hvordan de kunde holde det ud, for det var nu intet let Arbejde."⁵⁰ Mange havde været på omkring 60 gårde rundt om i området, mens andre kun nåede forbi to.⁵¹

Kulturmødet på tæt hold

Mødet med en fremmed kultur kan nogle gange fremme hjemve. Flere af de sønderjyske krigsfanger beskriver, hvordan de længes hjem, og hvordan det plager dem, at de ikke kan se deres familier. Derfor fik nogle af krigsfangerne også et personligt forhold til deres arbejdsgivere i Cantal, der jo også havde mænd og sønner i krig. Hans Petersen fik især et specielt forhold til en familie i Thierzac. De behandlede Hans Petersen godt og var nysgerrige på de sønderjyske forhold: "Vel var jeg ikke helt perfekt i det skønne franske Sprog, men jeg havde dog med Tiden lært saa meget, at det lykkedes mig tilfredsstillende at klarlægge ham Spørgsmaalene om: mine Familieforhold, Kirke, Skole, Arbejdsforhold, Landbrug, Industri, Handel og Skibs- fart. Særlig havde

⁴⁸ DSK 1961 s.20 l. 2-5

⁴⁹ Brodersen 1933 s.163 l. 27-30

⁵⁰ DSK 1955 s.37 l. 18-21

⁵¹ Aurillac-bogen 1937 s.131

han Lyst til at se den store Trævare- fabrik med indlagte nye, moderne Maskiner derhjemme i Broager.⁵² Han udveksler viden om forholdene i Danmark og får derved også den franske families mening om hans fortællinger: "At vi i Almindelighed ikke brugte Trækstude og aldrig Æsler eller Mulæsler som Trækdyr, syntes han var højst mærkeligt."⁵³ Han fik også et godt forhold til købmanden og hans kone, der havde mistet en søn i krigen og derfor ikke havde nogen tilbage. Hans Madsen skriver i et brev adresseret til Pastor N.A. Jensen og fortæller om juleaften i lejren: "Spisesedlen lød på kartofler og surkål, til dessert gav det svesker. At vi fik et glas vin til behøver jeg vel ikke at nævne; vi indordnede os (i det stykke) gerne lands skik."⁵⁴ De har altså allerede taget den franske skik med vin til hvert måltid til sig.

Hans Petersen havde stor respekt for de cantalske bønder, til trods for deres gammeldags metoder: "Trods alt, hvad vi kunde have at klage over hos de cantalske Bønder med Hensyn til Uforstaaenhed, Arbejdstid og Opholdsrum, trods det, at de var Hundrede Aar bagefter os herhjemme, og vi levede sammen med dem under disse primitive Forhold, saa var de dog Naturens Børn. De var saadan, som de viste sig; de kendte ikke noget til Forstillelse, var ikke drevne i den ædle Skuespilkunst. Livet sammen med dem, i deres skønne, kære Højland med den bakteriefrie, ozon- fyldte Luft omkring de gamle, udslukte Kratere, havde været sundt for mig, baade for Legeme og Sjæl."⁵⁵

Forbindelsen til Danmark

Der blev i første omgang ikke gjort meget for krigsfangerne fra dansk side. Men N.H. Ramussen, der var en travl mand, brugte det meste af sin tid på dem. Verrier sørgede for de franske anliggender, og N.H. Ramussen tog sig af det, der kunne ordnes fra Danmark. Han fik, med hjælp fra professorinde Dagmar Schmiegelow mf., sat en bevægelse i gang. Bevægelsen gik ud på, at frivillige danskere skulle agere "gudmødre" eller "gudfædre" for krigsfangerne og sende dem breve og pakker, for at gøre opholdet som krigsfange mere tåleligt. Hans Petersen beskriver flere gange, hvordan glæden bredte sig blandt fangerne, når der ankom pakker og breve hjemmefra –

⁵² Petersen 1925 s.158 l. 4-11

⁵³ Ibid. s.158 l. 12-14

⁵⁴ RA0338 Jensen, Niels Anton, Pastor: Breve fra N.A. Jensen vedr. Rens Efterskole mm. (mappe: Breve fra Aurillac-fanger (1916-1917)) Hans Madsen, Aurillac Nytårsdag 1917

⁵⁵ Petersen 1924 s.191 l. 22-23 - 192 l. 1-9

især de, der kom fra ukendte danskere. Selv havde han mere end én gudmor/gudfar. Fru Rump sendte ham i sin første pakke både tobak, sæbe, leverpostej, sild, kakao, et halmaspil, en pung, en lommekniv og cigarer.⁵⁶ Alt dette var udelukkende for at glæde en ukendt krigsfange. Fru Rump havde foruden Hans Petersen kontakt til krigsfanger rundt om i Europa og Rusland, og ikke alle disse var danske, da hendes virke var igennem røde kors, der, ifølge N.H. Rasmussen insisterede på, også at hjælpe krigsfanger med andre nationaliteter.⁵⁷ Også H.C. Brodersen nåede at få pakker fra Danmark til trods for hans korte ophold i Aurillac. Fra juleaften 1918: "I Aften staar Humøret noget højere. Der er kommet Pakker hjemmefra, og ikke mindst fra Gymnastikdirektør N.H. Rasmussens beskikkede „Gudmødre".⁵⁸ Initiativet var tiltrængt, da man fra tysk Røde kors blev forbudt at sende pakker ned til de tyskfjendtlige særlejre.⁵⁹ Forholdet til gudmødre og gudfædre er også noget af det, de sønderjyske krigsfanger lægger meget vægt på i skrivelserne i eftertiden.⁶⁰

I opstarten af Aurillac-lejren kontaktede H.N. Rasmussen Pastor N.A. Jensen i håb om, at han havde lyst til at rejse til Frankrig og glæde krigsfangerne. Han takkede ja. Når man i krigstid vil foretage en rejse, er der meget forarbejde. Det ses i Pastor Jensens private arkiver, hvori der ligger korrespondancer med den franske minister i Danmark.⁶¹ Foruden disse godkendelser skulle han have et "visa" for at kunne rejse gennem England til Frankrig.⁶²

At have en præst i lejren havde stor indflydelse på krigsfangernes ophold, da han gav krigsfangerne en følelse af, at Sønderjylland ikke var så langt væk. Det påvirkede også kulturmødet med franskmændene, da de ved påmindelsen om, at de ikke var alene, blev gladere og mere åbne, men også mere krævende overfor de franske bønder. De stillede større krav til arbejdsforholdene.⁶³ Pastor N.A. Jensen var meget vellidt blandt de sønderjyske krigsfanger og efter kort tid, havde han knyttet tætte bånd til dem. De var ham taknemlige for, at han ville bruge tid hos dem, når han havde familie hjemme i Danmark. Dette nære forhold resulterede også i, at han det efterfølgende år korresponderede med krigsfangerne til jul og nytår.⁶⁴ Han bragte uden

⁵⁶ Petersen 1925 s.75

⁵⁷ 068002 Rump, Elisabeth, født Willemoes: 1916-1918 Breve fra krigsfanger og deres slægtninge

⁵⁸ Brodersen 1933 s.162 I. 24-26

⁵⁹ Christensen 2009 s.320

⁶⁰ Aurillac-tidende 1920 s.10-12

⁶¹ Omtalt således, men er formegentlig fransk ambassadør

⁶² RA0338 Jensen, Niels Anton, Pastor: dokumenter angående rejse til Frankrig

⁶³ Petersen 1925 s.31-35

⁶⁴ RA0338 Jensen, Niels Anton, Pastor: Brev fra Emil Mygind til Pastor N.A. Jensen Aurillac 31/12 1916

tvivl glæde til krigsfangerne i den svære tid, hvilket Hans Fuglsang-Damgaard beskriver meget præcist i sin erindringsbog: "Det var festdage, når vi fik gæster hjemme fra Danmark. De bragte os et pust af hjemmets luft."⁶⁵

Diskussion

Dette afsnit kommer til at handle om, hvordan de sønderjyske krigsfanger i efterkrigstiden husker opholdet i Aurillac og Cantal, samt hvorfor de husker, som de gør. Jeg kommer også ind på de instanser, der har haft indflydelse på deres erindringer om kulturmødet.

Taknemligheden

Fælles for de mange erindringer, breve og dagbogsoptegnelser er taknemlighed. De sønderjyske krigsfanger og de, der havde noget med Aurillac-lejren at gøre, var alle meget taknemlige. Pastor N.A. Jensen fik tilsendt breve fra krigsfangerne efter hans besøg i lejren i 1916, hvori de udtrykker deres taknemlighed for hans besøg. Ligeledes bliver Verrier og N.H. Rasmussen takket i størstedelen af skrivelserne i især Aurillac-tidende, men også Aurillac-bogen, hvor de tidligere krigsfanger har kunnet bidrage.

Også Hans Petersen forsøger at sætte ord på, hvor taknemlig han var for det store arbejde, der blev gjort: "Hvor mange Unge og Gamle, ja selv Børn havde ikke sin Fange i en eller anden Lejr, som de havde Forbindelse med. Og hvor mange Breve, Bøger og Pakker blev der ikke sendt fra Danmark til Fanger i de forskellige Lande. Allerede ved Krigens Udbrud tænkte behjertede Mænd paa os og paa, hvordan de kunde bringe os Hjælp. Og i Efteraaret 1914 fik disse Tanker fast Form og blev ført ud i Livet af nu afdøde Gymnastikdirektør N. H. Rasmussen, København."⁶⁶ Hvis ikke det havde været for dem, havde de sønderjyske krigsfanger formegentlig ikke haft det ligeså godt, som de beretter at have haft i Aurillac. Taknemligheden kan til dels skyldes, at man som krigsfange ikke forventede, at der blev gjort noget specielt for dem. Sønderjylland var ikke en del af Danmark, så der lå ingen officielle forpligtelser.

⁶⁵ Fuglsang-Damgaard, Hans: *Fra skyttegrav til bispestol*, Frimodts forlag 1975 s.54 l. 30-31

⁶⁶ Petersen 1925 s.42 l. 24 – s. 43 l. 5

Mad og vin

Noget af det, der går igen i stort set alle kilder, er minderne om maden og vinen. Peter Slipsager fra Røde Kro beskriver i en senere erindring, hvordan den franske kultur påvirkede hans ophold i Aurillac: "Vi var nu sammen med landsmænd og kom ud at arbejde hos de cantalske bønder, og vi har mange skønne minder fra det skønne bjergland og dets venlige beboere. Ofte går tankerne tilbage til den tid. Suppe 21 gange om ugen, megen cantalost og dertil masser af den meget gode franske vin. Der kunne opstå mange mærkelige ting som følge af vinen. De gamle franske græsslåere hævdede, at uden rigelig vin kunne leen ikke skære, og fangerne var ikke længe om at gøre samme erfaring."⁶⁷ Det er de samme forhold, der går igen i de forskellige erindringer. De mindes ofte, hvordan de fik det samme hver dag, men kosten var god: "Saa gav det et Glas Vin og Brød med Ost. — Kosten var noget ensformig dernede — 21 Gange om Ugen la suppe, Brød og Ost eller Flæsk og Vin, men det var sund Kost."⁶⁸

Især vinen er en gentagende faktor. Det kan skyldes, at vin formegentlig ikke var nær så almindeligt til hverdag i de danske hjem, som det var i de franske. Vin brugtes også som belønning for det gode arbejde: "Jeg arbejdede kort Tid hos Bønderne og fulgte Tærskemaskinen. Jeg bar Sække paa Loftet, og for os var der altid stillet en ekstra Flaske Vin til Raadighed. Naar Arbejdet var endt, havde vi altid lidt Fest."⁶⁹ Nic. P. Hansen beskriver hvordan han husker tiden på arbejde i Cantal: "Var der travlt ved Tærskværket, saa var der sandelig ogsaa travlt i Køkkenet, for her lavede man til som ved et Bryllup. Vi fik mange Retter Mad og rigeligt med Vin. Det var ogsaa almindeligt, at de Mænd, der bar de fyldte Kornsække op paa Loftet, maatte drikke al den Vin, de kunde. Enkelte Fanger blev naturligvis fulde, og saa vilde de nok holde lidt Sjøv med Pigerne, men det kunde Franskmændene ikke godt lide, og det kunde godt komme til lidt Klammeri. Alt endte dog i bedste Forstaaelse."⁷⁰ Nils Arne Sørensen påpeger dog, at levevilkårene ikke var ligeså gode i den engelske og russiske særlejr for sønderjyske krigsfanger, som det billede der bliver beskrevet af Aurillac-fanger. Han mener, at det kan skyldes den franske vinkultur, og dermed var Aurillac undtagelsen snarere end reglen.⁷¹

⁶⁷ DSK 1965 s.40 l. 4-9

⁶⁸ Aurillac-bogen 1936 s.73 l. 47-49

⁶⁹ Aurillac-bogen 1937 s.101 l. 44-47

⁷⁰ DSK 1955 s.37 l.27-32

⁷¹ Sørensen 2014 s.181

Foreningerne

For at holde sammen på de sønderjyske krigsdeltagere oprettedes i 1936 foreningen DSK: dansksindede sønderjyske krigsdeltagere. Denne begyndte i 1941 at udgive årbøger, hvori krigsdeltagerne kunne mindes den første verdenskrig og deres fælles oplevelser. Den sidste årbog udkom i 1972. Flere af bidragerne til årbøgerne havde en fortid i Aurillac og fortalte også vidt derom. For at samle en mindre gruppe af sønderjyske krigsdeltagere blev Aurillac-foreningen stiftet samme år. Foreningens virke har været at bibeholde det gode forhold til Frankrig og for sammen at kunne mindes tiden i Aurillac. Under anden verdenskrig havde Aurillac-foreningen et samarbejde med formanden for Dansk Røde Kors, Hr. Helmer Rosting, om at sende breve og pakker ned til de franske og belgiske krigsfanger i bl.a. Tyskland. Under navnet "Aurillac-foreningens krigsfangehjælp" ville man bevare det gode forhold til Frankrig, efter alt det franskmændene gjorde for dem, da de selv var krigsfanger.⁷² Helt op til 1974 har Aurillac-foreningen haft kontakt til Cantal-departementet og især Aurillac. Borgmesteren i Aurillac, Jean Mezard, skriver i et brev 23. juli 1974 en tak for det gode samarbejde og alt godt fremover. Han ønsker, at det gode forhold skal fortsætte.⁷³

Tilbage til Aurillac

Flere af de sønderjyske krigsfanger vendte tilbage til Aurillac på ferie. I 1937 arrangerede Aurillac-foreningen en tur tilbage til Aurillac, hvorved de sønderjyske krigsfanger kunne vendte tilbage til det sted, der lå til grund for foreningen. Programmet stod bl.a. på en tur forbi de store slagmarker og på femte dagen gik turen tilbage til Aurillac. Som Hans Bondesen, der deltog på Aurillac-foreningens tur, beskriver det, var det en speciel følelse at vende tilbage: "Harde Rejsen indtil da bragt os Kontrasterne mellem før og nu stærkt ind paa Livet, saa maatte vi føle Forskellen som Fanger og Frie i endnu mere overvældende Grad, da vi steg ud af Toget paa Banegaarden i Aurillac."⁷⁴ De vælger at tage tilbage til det sted, hvor de opholdt sig som krigsfanger. Til trods for at et sådant sted ikke burde være fyldt med gode minder, er det tydeligvis en glæde for sønderjyske krigsfanger at vende tilbage. De fik tid til at besøge de bønder i området, der havde

⁷² SB054 Aurillac foreningen 1919-1979 diverse regnskabsmateriale "Krigsfange hjælpen"

⁷³ SB054 Aurillac Foreningen 1918-1959 korrespondance og sager: Aurillac foreningen diverse (7) brev fra Jean Mezard le 23 juillet 1974

⁷⁴ Aurillac-bogen 1937 s.69 l. 12-15

haft glæde af deres arbejde. Her blev de gæstfrit modtaget, og ligesom under opholdet som krigsfanger blev der serveret "la soupe", ost, kød og vin.⁷⁵

Mathias Andresen arrangerede selv en ferie til Aurillac i 1933. Han besøgte flere af de, han havde arbejdet hos, og boede hos dem under et kort ophold.⁷⁶ Han er altså blevet behandlet så godt under krigen, at han har haft lyst til at rejse tilbage til det sted, han var krigsfange i knap 4 år. Han havde stadig kontakt til flere familier, da skrivelsen blev udgivet i 1936. Frederik Faber arrangerede en ferie til Aurillac med sin familie efter anden verdenskrig. Han forsøgte ligeledes at opspore de, han havde arbejdet hos, mens han var krigsfange. Det var en svær proces, da flere af hans tidligere arbejdsgivere var gået bort, men det lykkedes ham at finde frem til nogle få og blev budt hjerteligt velkommen. Han må, ligesom Mathias Andresen, have oplevet turen på en anden måde end de, der havde rejst med Aurillac-foreningen. Da ingen af dem var i selskab med andre tidligere krigsfanger, har de ikke kunnet mindes tiden sammen under turen.⁷⁷ Han må have haft det godt, når han tager sin familie med tilbage til det sted, han havde opholdt sig under krigen.

Det positive indtryk og kollektiv erindring

Mathæus Andersen husker tiden som krigsfange i Aurillac positivt: "I Betragtning af, at man var Krigsfange, maa jeg sige, at jeg altid har haft det godt. Bedst havde jeg det dog den sidste Vinter i Fangenskabet; da arbejdede jeg sammen med et Hold Kammerater paa et Kornlager i St. Flour og spiste paa et Hotel, hvor vi fik en meget god Forplejning."⁷⁸ Dette er et godt eksempel på, at krigsfangerne vælger at fremstille den positive side af opholdet. Den negative side kan være svær at formidle, men kan måske forklares igennem Halbwacks teori om den kollektive erindring. Den måde hvorpå man igennem sin individuelle erindring er med til at skabe den kollektive erindring i en social gruppe. Andres opfattelse af oplevelsen kan ændre den opfattelse, man måske selv har af en oplevelse. Som en del af en social gruppe, som de sønderjyske krigsfanger kan sættes ind i, husker man måske tilsammen den samme oplevelse. Det er også her, de vælger hvad de vil huske, og hvad de vil glemme. Derfor er det ikke nødvendigvis fordi det meste af opholdet var positivt,

⁷⁵ Aurillac-bogen 1937 s.41

⁷⁶ Aurillac-bogen 1936 s.25-26

⁷⁷ SB054 Aurillac Foreningen 1918-1959 korrespondance og sager: avisudklip fra kristeligt dagblad, lørdag 22 august 1964, Frederik Faber "I ventetidens skønne land"

⁷⁸ Aurillac-bogen 1936 s.53 l. 33-36

men det er måske det positive, man har valgt at huske. En anden forklaring kan være, at når man har været udsat for noget traumatisk, vælger man at lukke de ubehagelige oplevelser ude og i stedet fokusere på det på det positive. Peter Slipsager ser positivt tilbage på, hvordan krigen bragte sønderjyderne sammen og tilbage til deres tilhørsforhold. Til trods for alt hvad de var igennem, førte det alligevel til noget positivt:

”Danmarks nederlag i 1864 udløste folkelivets rige udfoldelse – ”hvad udad tabes, skal indad vindes”. Et folk finder lettere ind til livets kærne efter nederlag, end efter sejr. Forholdene under første verdenskrig gav alle, der fik lov at vende hjem, et vidunderligt rigt fællesskab. ”Det kammeratskab og venskab som blev sluttet, og hvor livsværdierne fik en anden placering, og rang og stand forsvandt, har sat sit præg på os, og har været med til at binde for livet og give det indhold – sammen med de store oplevelser, våbenstilstanden, hjemkomsten, genforeningen, 5.maj – ja spændingens tid i spændingens land”.⁷⁹

Konklusion

Kultur mødet kommer først og fremmest til udtryk i optegnelser, fra da de sønderjyske krigsfanger kommer på arbejde i Cantal-provinsen. Det er her, de møder de lokale franskmænd og lærer om deres dagligdag og skik. Her handler det især om franskmændenes måde at føre landbrug på. De blev set på som gammeldags og uden behov for at modernisere deres metoder, men de sønderjyske krigsfanger gjorde, som de fik besked på og udførte arbejdet på den måde, de fik at vide man gjorde - og blev også belønnet derefter. Maden, vinen og de venlige franskmænd har været en stor faktor for, at de sønderjyske krigsfanger følte sig godt tilpas hos bønderne i Cantal. De tog hurtigt de franske skikke til sig, f.eks. måden at drikke vin på. Derfor er det også en ting der får igen i de datidige optegnelser: det var godt at være på landet, for der var maden god og man fik rigeligt med vin.

Det er tydeligt at mødet med den franske kultur i Cantal har påvirket de sønderjyske krigsfanger positivt. Det ses både i breve og dagbogsoptegnelser skrevet under krigen, men især også i erindringer der er nedskrevet efter krigen. Det er de samme ting, der går igen i de forskellige

⁷⁹ SB054 Aurillac Foreningen: 1918-1959 korrespondance og sager: Peter Slipager s.9 linje 14-23

skrivelser, men fælles for dem alle er, at de overordnet har en positiv tone omkring kulturmødet. Man har haft et godt forhold til franskmændene, og krigsfangerne husker flest gode ting omkring forholdene. Dette kommer især til udtryk i beskrivelsen af mad- og vinkulturen, der bliver nævnt i de fleste erindringer. Det har gjort et stort indtryk på de sønderjyske krigsfanger, og derfor er det også dét, der især bliver husket i de senere erindringer. En anden ting der bevidner, at de i eftertiden husker opholdet i Aurillac-lejren positivt er, at Aurillac-foreningen valgte at arrangere en rejse til Cantal, hvor de kunne mindes de gode tider, de havde sammen. Dermed må konklusionen være, at de både havde det godt under og efter tiden som krigsfanger i Frankrig.

Litteraturliste

Litteratur

Adriansen, Inge og Hans Schultz: *Sønderjyderne og den store krig 1914-1918*, Museum Sønderjylland Historisk Samfund for Sønderjylland 2006

Adriansen, Inge. 1991a. *Ivan fra Odessa, krigsfanger i Nordslesvig og Danmark 1914-1920*. Historisk Samfund for Als og Sundeved

Auriol, Jean-Claude: *Les barbelés des bannis. La tragédie des prisonniers de guerre français en Allemagne durant la Grande Guerre*, Tirésias, Paris, 2003

Becker, Annette: *Oubliés de la Grande guerre: humanitaire et culture de guerre, 1914-1918: populations occupées, déportés civils, prisonniers de guerre*, Noësis, Paris 1998

Becker, Annette et Stéphane Audion-Rouzeau: *La Grande Guerre: 1914-1918*, Gallimard, Paris 1998

Carr, Gillian, and H. C. Mytum, eds. 2012: *Cultural Heritage and Prisoners of War: Creativity behind Barbed Wire*. Routledge Studies in Heritage 2. New York

Christensen, Claus Bundgård: *Danskere på Vestfronten 1914-1918*, Gyldendal, København 2009

Halbwachs, Maurice et Jeanne Alexandre: *La mémoire collective*, Paris 1950

Jones, Heather: *Violence against Prisoners of War in the First World War*. 2013 Cambridge University Press

Sørensen, Nils Arne: *Den store krig*, Gads forlag 2014

Verrier, Ida: *Paul Verrier og Norden*, Munksgaard 1946

Kilder

Publiceret

Aurillacforeningen: *Aurillac-tidende 1920*, Modersmaalets trykkeri, Haderslev 1920

Aurillacforeningen: *Aurillac-tidende 1921*, Modersmaalets trykkeri, Haderslev 1921

Aurillacforeningen: *Aurillac-bogen 1936*, Modersmaalets trykkeri, Haderslev 1936

Aurillacforeningen: *Aurillac-bogen 1937*, Modersmaalets trykkeri, Haderslev 1937

Brodersen, Hans Christian: *I ildlinjen*, Funkis forlag 1933

Christina Sandal Bendtsen
Aarhus Universitet
Studienr.: 201408523

BA-projekt 2016

DSK-årbøger 1947, 1955, 1961, 1965, udgivet af: Foreningen af dansksindede sønderjyske Krigsdeltagere 1914-1918, Hejmdals Bogtrykkeri, Aabenraa 1955

Fuglsang-Damgaard, Hans: *Fra skyttegrav til bispestol*, Frimodts forlag 1975

Jensen, N.A.: *Ventetider. Breve fra rejser til Sønderjyske fangelejre i Frankrig og Rusland*, Kirkeligt Samfunds Forlag 1926

Petersen, Hans: *Fire Aar i fransk fangeskab*, Chr. S. Sørensens Bogtrykkeri, København 1925

Upubliceret/arkivmateriale

RA0338 Jensen, Niels Anton, Pastor: Breve fra N.A. Jensen vedr. Rens Efterskole mm. (mappe: Breve fra Aurillac-fanger (1916-1917))

SB054 Aurillac Foreningen: 1918-1959 korrespondance og sager, breve samt div. optegnelser

SB054 Aurillac foreningen 1919-1979 diverse regnskabsmateriale, "Krigsfange hjælpen"

068002 Rump, Elisabeth, født Willemoes: 1916-1918 Breve fra krigsfanger og deres slægtninge

Hjemmesider

Den store danske

[http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Uddannelse_og_undervisning/Gymnastikp_aedagog/N.H. Rasmussen](http://denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Uddannelse_og_undervisning/Gymnastikp_aedagog/N.H._Rasmussen) (besøgt d.5/12-16 kl.12.26)

Meyer, Mette Kia Krabbe

<http://filmcentralen.dk/museum/danmark-paa-film/nyheder/krigsfanger-under-1-verdenskrig> (besøgt d.7/12-16 kl.15.45)

Ordnet

<http://ordnet.dk/ddo/ordbog?query=kulturmoede&tab=for> (besøgt d.1/12-16 kl.10.30)